

A MAGYAR VÁLLALKOZÁSOK IPARJOGVÉDELMI TUDATOSSÁGA – KÉT KÉRDŐÍVES FELMÉRÉS TANULSÁGAI

A felmérés előzményei és módszertana

A Magyar Szabadalmi Hivatal* 2009-ben ismétlődő jellegű felmérést végzett a kis- és középvállalkozások iparjogvédelmi ismereteinek, tudatossági szintjének feltérképezése érdekében. Az első, 2005. évi vizsgálat óta eltelt négy évben több olyan gazdaságpolitikai változás történt, amely indokoltá tette a korábbi vizsgálat megismétlését. Egyrészt számos, az innováció ösztönzését célzó kormányzati intézkedés született (TTI stratégia és az annak megvalósítását szolgáló TTI intézkedési terv elfogadása, többféle innovációs célú pályázati támogatás meghirdetése stb.). Másrészt a hivatal bevezette és működtette az iparjogvédelmi tudatosság növelését célzó VIVACE programot,¹ valamint folyamatosan bővítette szolgáltatási palettáját, információs tevékenységét. A 2009-ben lefolytatott vizsgálat anyagi hátterét a hazai finanszírozású VIVACE program és az Európai Szabadalmi Hivatal által támogatott *National Action Plan* projekt² biztosította.

A 2005-ös vizsgálat a kis- és középvállalkozások adott időpontban fennálló iparjogvédelmi tudatossági fokának felmérésére fókuszált.³ A felmérés eredményei alapján átfogó kép rajzolódott ki a hazai kis- és középvállalati szektor iparjogvédelmi tudatosságáról, a

* 2011. január 1. óta: a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (SZTNH).

¹ A Vállalkozói Iparjogvédelmi Versenyképességet Alapozó Cselekvési programot (VIVACE) a hivatal 2004 óta működteti különböző források felhasználásával. A program célja a kis- és középvállalkozások iparjogvédelmi aktivitásának élénkítése, a szellemi tulajdon-védelmi ismeretek terjesztése és ezáltal iparjogvédelmi tudatosságuk növelése, ezzel elősegítve a vállalkozói iparjogvédelmi kultúra fejlesztését. A VIVACE program alapkonceptiójának bemutatásához lásd: *Penyigey Krisztina*: VIVACE – Vállalkozói Iparjogvédelmi Versenyképességet Alapozó Cselekvési Program. In: Fehér könyv a szellemi tulajdon védelméről, MSZH, Budapest, 2005, p. 27–40.

² Az Európai Szabadalmi Hivatal a National Action Plan (NAP) projekten belül 2007 óta támogatja a nemzeti hivatalok az irányú törekvéseit, hogy felmérjék az országukban tevékenykedő vállalkozások iparjogvédelmi tudatosságát. Az elmúlt években 20 országban készültek az adott témához kapcsolódó felmérések, eltérő metodika alapján. 2010 elején az Európai Szabadalmi Hivatal megfogalmazta annak szükségességét, hogy ezek a felmérések összehasonlíthatóak legyenek, így adva lehetőséget a nemzeti határokon átnyúló értékelésekre. Az Európai Szabadalmi Hivatal az elkövetkezendő években a NAP projekten belül továbbra is támogatni kívánja a felméréseket, de metodikai megkötések mellett. Lásd: *Robert Pitkethly*: Harmonisation patent awareness survey within the EPN. A European Patent Network (EPN) 2010. júniusi máltai találkozóján elhangzott előadásához kapcsolódó pdf-dokumentum.

³ A 2005. évi felmérés eredményeinek részletes összefoglalását lásd: *Petz Raymund, Ványai Péterné, Viszt Erzsébet*: Az iparjogvédelmi tudatosság helyzete Magyarországon – egy vállalati felmérés tükrében. In: Fehér könyv a szellemi tulajdon védelméről, MSZH, Budapest, 2006, p. 40–55.

vállalatok iparjogvédelemmel kapcsolatos attitűdjéről, a jellemző vállalkozói magatartásformákról. A 2009. évi felmérés az aktuális helyzet mellett a 2005 óta bekövetkezett változásokat is vizsgálta. Az ismétlődő jellegű kutatás alapvető célja a vállalkozások iparjogvédelmi ismeretszintjének, a jogérvényesítési lehetőségekhez kapcsolódó információk ismeretének,⁴ illetve az iparjogvédelmi információáramlási formák és eszközök hatékonyságának feltérképezése volt.

2009-ben 403 vállalkozás megkérdezésére került sor. (2005-ben 405 vállalat töltötte ki a kérdőívet.) A statisztikai próba megbízhatósága szempontjából fontos kritérium a minta reprezentativitása. Ez egyrészt a felvett minta nagyságával függ össze (a mintaelemszám növelésével javítható az eredmény pontossága és megbízhatósága). A vizsgálati mintaesetszámok a hazai vállalatok mintegy 0,07%-át fedték le, de a mikrovállalatok nélkül ez az arány 0,61% volt. Az iparjogvédelem szempontjából kulcsfontosságú, 50-250 fő foglalkoztató közép-vállalatok esetében a reprezentativitási index ennél is magasabb: ezen vállalkozások 1,34%-a válaszolt a kérdésekre a felmérés során.⁵

A minta megbízhatósága szempontjából másik fontos kritérium az alap- és a mintasokaság fő jellemző tulajdonságainak analógiája (a mintának lehetőség szerint hűen kell tükröznie az alapsokaságot).⁶ Ennek fennállását a felmérés során a homogenitásvizsgálattal ellenőriztük.

Mivel a 2009. évi megkérdezés követő, de nem paneljellegű vizsgálat volt,⁷ ezért alapvető követelménynek tekintettük, hogy az elemzett két válaszminta szerkezete – legfontosabb statisztikai tulajdonságait tekintve – ne térjen el túlzottan egymástól annak elkerülése érdekében, hogy a mintaszerkezetek eltérősége önálló magyarázó tényezőként jelenjen meg. A két válaszminta szerkezeti összehasonlításának alkalmas eszköze a statisztikai gyakorlatban a homogenitásvizsgálat.⁸ Ez a felmérés során három változó mentén került elvégzésre:

⁴ A jogérvényesítéshez kapcsolódó kérdések új elemek voltak a 2005-ös felméréshez képest.

⁵ A mikrovállalatok aránya a magyar vállalatok között 94,7%-ot tesz ki. Ezek jelentős része alkalmazott nélküli, kényszerből alapított vállalkozás. Iparjogvédelmi szempontból a 10 főnél többet foglalkoztató vállalatok nagyobb jelentőséggel bírnak, hiszen főként közülük kerülnek ki az innovatív cégek. A magyar vállalati nagyság szerinti struktúrához lásd: KSH: Statisztikai tükör. III. évf. 109. sz., 2009.

⁶ A reprezentativitás kritériumaihoz lásd: *Jürgen Bortz, Nicola Döring: Forschungsmethoden und Evaluation. Springer Verlag GmbH, Heidelberg, 2006.*

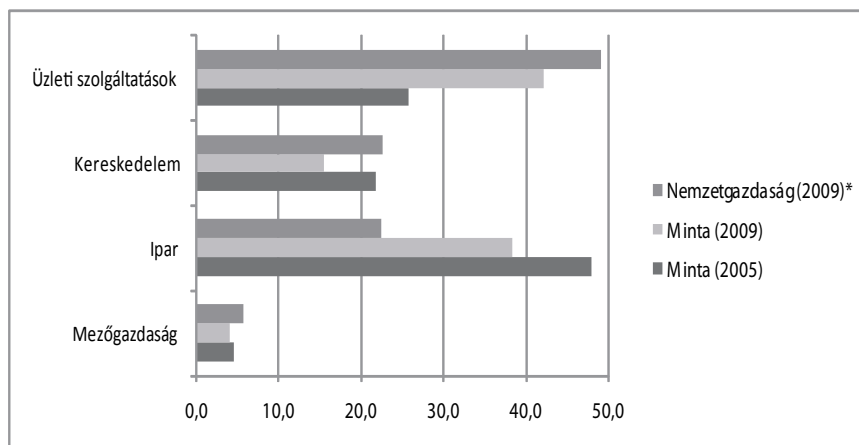
⁷ Paneljellegű ismétlődő vizsgálat esetén minden alkalommal ugyanazokat az elemeket vizsgáljuk azonos mintákon. Itt erre bizonyos kérdéscsoportok elévülése (pl. a 2005-ös vizsgálat kitért a vállalkozások vélt vagy valós félelmeire az Európai Unióhoz történő csatlakozás kapcsán), illetve a válaszadó vállalkozások között bekövetkezett változások miatt nem volt lehetőség.

⁸ Két (vagy több) válaszminta szerkezeti összehasonlításának alkalmas eszköze a statisztikai gyakorlatban a homogenitásvizsgálat. Ez azt vizsgálja, hogy az eloszlás megegyezik-e vagy sem, lényegében függetlenül az eloszlások típusától. A homogenitásvizsgálat nullhipotézise az, hogy valamely változó két sokaságon belüli eloszlása azonos. Módszertani háttérrel lásd: *Hunyadi László, Mudruczó György, Vita László: Statisztika. Aula, Budapest, 1996.*

- a nemzetgazdasági ágazati hovatartozás,
- a foglalkoztatottak létszáma szerinti vállalati méret és
- a vállalkozások székhelyének hét tervezési-statisztikai régió szerinti megoszlása esetében.

A válaszadók ágazatonkénti megoszlását az 1. ábra szemlélteti. 2009-ben a válaszadók 42%-a az üzleti szolgáltatást végzők köréből került ki, 16%-a tevékenykedett a kereskedelemben, 39%-a az ipart, 4%-a pedig a mezőgazdasági szektort képviselte. A 2005. és a 2009. évi adatfelvétel mintaösszetétele között az ágazati reprezentativitást vizsgálva nagyfokú a hasonlóság. A 2009. évi felmérés válaszadóinak 53%-a csak a belföldi piacon volt érdekelt, míg 47%-uk külföldön is. A kutatással, termék- vagy szolgáltatásfejlesztéssel foglalkozó cégek aránya a 2009-es mintában 55% volt, szemben a 2005-ös 46%-kal.

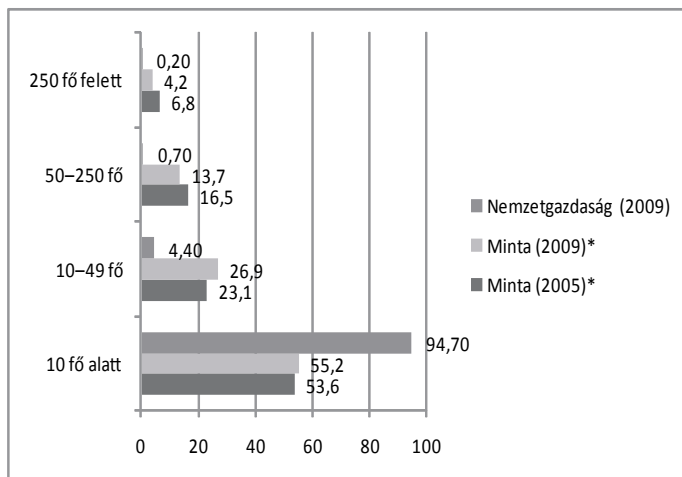
1. ábra: A válaszadók megoszlása nemzetgazdasági ágazatonként a válaszmintákban és a nemzetgazdaság egészében (százalék)

* 2009. június 30-án a magyarországi regisztrált gazdasági szervezetek száma 1 millió 592 ezer volt. A regisztrált gazdasági szervezetek száma, 2009. I. félév. KSH, Budapest.

A 2005. és a 2009. évi adatfelvétel során kapott válaszminták a foglalkoztatotti létszám szerinti eloszlások tekintetében sem különböznek egymástól jelentősen. A 2. ábra mutatja az eloszlási hasonlóságot. A nemzetgazdaság egészével összevetve a 2005. évi és a 2009. évi mintákat megállapítható, hogy bár a 10 fő alatti (mikro-) cégek közül került ki a válaszadók több mint 50%-a, a nemzetgazdaságban elfoglalt számszerű méretéhez képest ez a vállalatméret még így is alulreprezentált volt a mintákban. A vizsgált téma azonban indokolta az iparjogvédelmi tevékenység szempontjából kevésbé releváns mikrocégek relatív alulreprezentáltságát és ugyanakkor a 10 főnél többet foglalkoztató cégek véleményének, ismereteinek, magatartásának, attitűdjeinek mélyrehatóbb tanulmányozását.

2. ábra: A válaszadók megoszlása a foglalkoztatottak létszáma szerint (százalék)

* Mivel a válasszintákban a létszám szerinti csoportok a KSH által közöltektől⁹ eltérő szerkezetben álltak rendelkezésre, ezért az 50-250 fő közötti és a 250 fő feletti csoportok konkrét arányait az ábrás összevettés kedvéért becsültük. KSH: Statisztikai tükör. III. évf. 109. sz.

A két válasszinta egyezőségének tesztelésében szereplő harmadik változó az volt, hogy a vállalkozások székhelye mely tervezési-statisztikai régióban helyezkedik el. Mind a 2005-ös mintába, mind a 2009. évibe valamennyi hazai régióból kerültek vállalkozások, területi eloszlásuk pedig közel azonos volt.

A matematikai-statisztikai elemzés alapján összegzésként megállapítható, hogy a 2005. és 2009. évi adatfelvétel során kapott válasszintákban minden lényeges vizsgált változó eloszlása – igen magas statisztikai valószínűség mellett – megegyező, így alapját képezhetik az összehasonlításnak.

A válasszinta szerkezeti felépítése mellett az adatfelvétel metodikája is fontos kritérium a kapott adatok összehasonlítása szempontjából. A 2009-ben használt kérdőív összeállítását a Magyar Szabadalmi Hivatal végezte a 2005-ös felmérés tapasztalatait is figyelembe véve. Az alkalmazott adatfelvételi módszer 2005-ben és 2009-ben is kérdezőbiztosok általi moderált kérdőíves felmérés volt. Annak érdekében, hogy a vizsgálat minél szélesebb vállalati körben valósulhasson meg, a felmérés lebonyolításában részt vettek a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara területi kamarái, a magyarországi PATLIB-központok, az ITD Hungary Zrt., a Progress Alapítvány, valamint a SEED Kisvállalkozás-fejlesztési Alapítvány is: ezek a szervezetek promotálták a felmérést a területükön működő kis- és középvállalkozások kö-

⁹ A kis- és középvállalkozások meghatározásához lásd: 2004. évi XXXIV. törvény a kis- és középvállalkozásokról, fejlődésük támogatásáról.

rében. Valamennyi hazai régió lefedettsége a mintában éppen az együttműködő szervezetek támogatásának volt köszönhető.

A kapott nyers adatok feldolgozását a 2005-ös évhez hasonlóan a Magyar Vállalatgazdasági Kutatásokért Alapítvány végezte.

A felmérés során alkalmazott kérdéscsoportok a következő témaköröket ölelték fel:

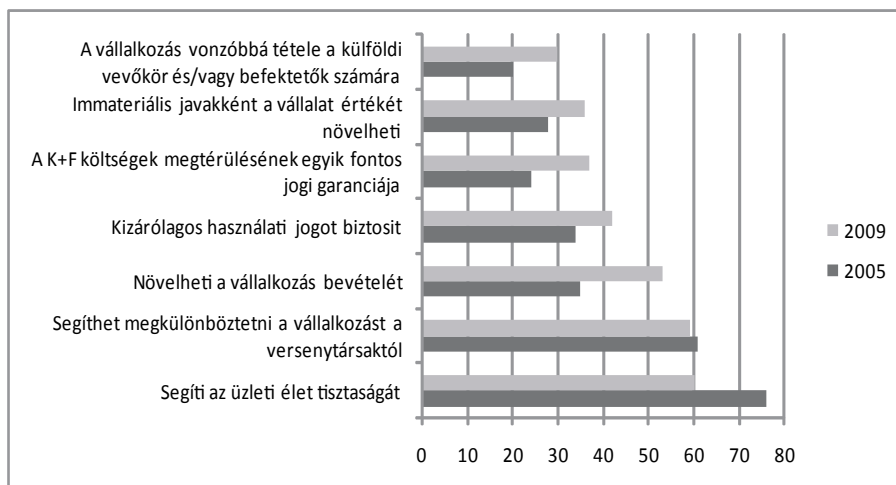
1. a vállalkozások iparjogvédelmi attitűdjei;
2. licenciák, hasznosítási engedélyek alkalmazása;
3. jogérvényesítési aspektusok;
4. szellemi tulajdon-védelmi információs szolgáltatások igénybevétele.

A következőkben e témakörök mentén foglaljuk össze a felmérés eredményeit.

Vállalkozások iparjogvédelmi attitűdjei és általános tájékozottsága

A magyarországi kkv-k körében végzett iparjogvédelmi tudatossági felmérés eredményei – a bejelentések számának alakulásához hasonlóan – nem támasztották alá azt a félelmet, hogy a pénzügyi és gazdasági világválság csökkentené a hazai vállalkozások iparjogvédelmi aktivitását. A vállalati vizsgálat eredményei szerint négy év alatt 94%-ra nőtt a 2005. évi 92%-ról azoknak a kkv-knak az aránya, amelyek fontosnak tartják a szellemi alkotások jogvédelmét. A válaszadók elsöprő többsége tehát elismeri a szellemi tulajdon védelmének a jelentőségét.

3. ábra: Miért fontos az iparjogvédelem?
(emléltési gyakoriság az adott kérdésre választ adók százalékában)*

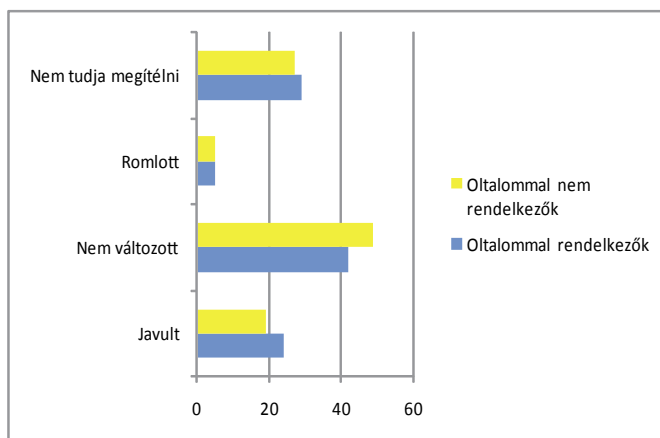

* Több választ is meg lehetett jelölni, így a válaszok említési gyakoriságának összege nagyobb 100%-nál.

Az iparjogvédelmi tevékenység két legfontosabb hozadéka a vállalkozások szerint egyrészt a piaci környezetben figyelhető meg: támogatja az üzleti élet tisztaságát; másrészt az adott cég számára is közvetlen versenyelőnyt kínál: segíti megkülönböztetni a vállalkozást a versenytársaitól (termék- és szolgáltatásdifferenciálás). Ez utóbbi arra utal, hogy a megkérdezettek nagyobb része még mindig elsődlegesen az árujelző funkciót ismeri. Az iparjogvédelmi tudatosság fejlődését jelzi, hogy 35%-ról 53%-ra emelkedett azoknak a vállalkozásoknak az aránya, amelyek szerint az iparjogvédelem növelheti a vállalkozás bevételeit. Az iparjogvédelmet mint a K+F költségek megtérülésének egyik fontos jogi garanciáját – a 2005. évi 24%-kal szemben – 2009-ben a vállalkozások 37%-a említette. A kkv-k 36%-a véli úgy (a 2005. évi 28%-kal szemben), hogy az iparjogvédelem eszközei immateriális javaként a vállalat értékét növelhetik. Az árbevétel növelésére kifejtett pozitív hatást leginkább az 500 fő felett foglalkoztató óriásvállalatok érzékelik.

A megkérdezett vállalkozások 45,5%-ának véleménye alapján az iparjogvédelem általános színvonala az elmúlt négy évben nem változott, 21,5% szerint javult, és alig 5% érzékelt negatív változást. Fontos megjegyezni, hogy azon vállalkozások közül, amelyek rendelkeznek oltalommal, többen vélték úgy, hogy az iparjogvédelem általános színvonala inkább pozitív változáson ment keresztül az elmúlt években, az oltalommal nem rendelkező megkérdezettek pedig javarészt nem érzékelték változást (4. ábra).

4. ábra: *Hogyan alakult az iparjogvédelem színvonala hazánkban az elmúlt négy évben? (2009) (említési gyakoriság az adott kérdésre választ adók százalékában)*

Az alapvetően kedvező összefoglaló kép mögött számottevő különbségek rejlenek:

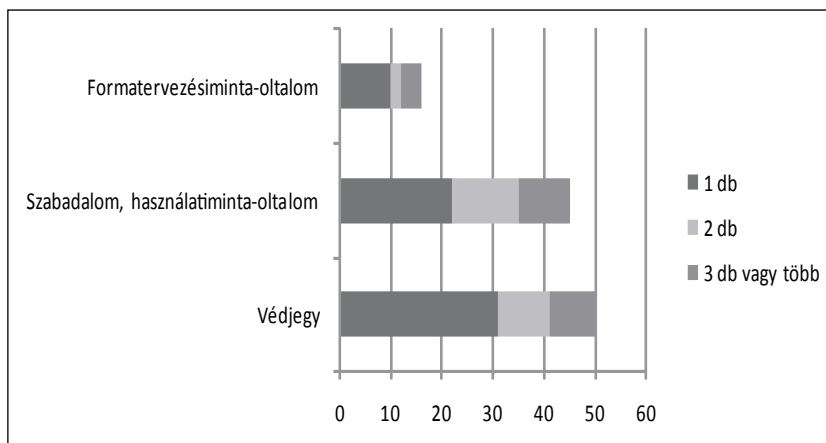
- a vállalati méret növekedésével párhuzamosan csökkent az elmúlt négy évben bekövetkezett változás megítélését összefoglaló mutató értéke, azaz a nagyobb vállalatok kevésbé elégedettek a változással, mint a kisebbek;

- az üzleti szolgáltatók elégedettebbek a változásokkal, mint az ipari szektor;
- centrum-vidék eltolódás figyelhető meg a válaszadók között, ami szerint a vidéki vállalatok elégedettebbek a változásokkal (beleértve az iparjogvédelmi témájú információszolgáltatást), mint a fővárosiak.

A 2009. évi felmérés válaszadóinak döntő többsége (97%) fontosnak tartja, hogy fejlett, korszerű termékkel vagy szolgáltatással jelenjen meg a piacon. A kutatás számára releváns kérdés annak vizsgálata volt, hogy mindez hogyan érvényesül a vállalati gazdálkodás napi gyakorlatában. A birtokolt oltalmak 2009. évi megoszlása is hasonlít a 2005. évi adatokra, habár megállapítható, hogy minden vizsgált oltalmi forma esetében enyhe csökkenés volt kimutatható a nemzeti bejelentések számának tekintetében.

2009-ben a megkérdezett vállalkozások negyede nyilatkozott úgy, hogy rendelkezik valamilyen iparjogvédelmi oltalommal.¹⁰ A védjegy-, szabadalmi és használatiminta-oltalom birtoklása a leggyakrabban az iparban, illetve az exportban érdekelt cégek körében fordul elő. A formatervezésiminta-oltalom megoszlását tekintve nem voltak számottevő szektorális különbségek. Az 5. ábra mutatja az egyes birtokolt oltalmak számát a vizsgált vállalkozások körében.

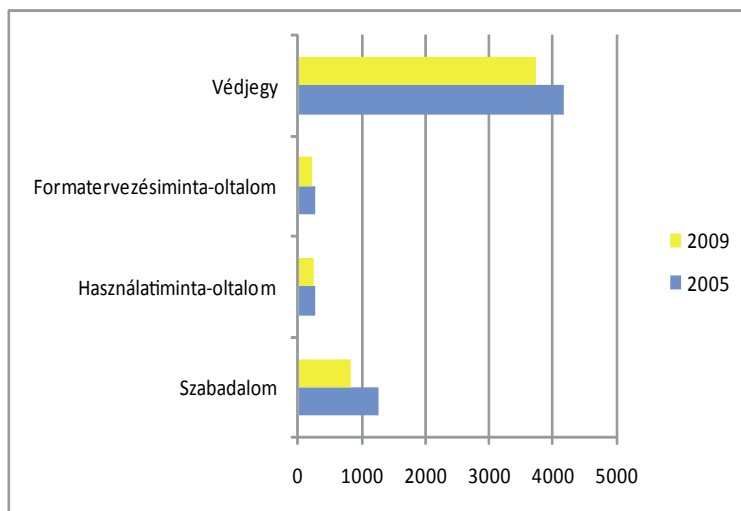
5. ábra: Az iparjogvédelmi oltalmak megoszlása a birtokolt oltalmak száma szerint (2009) (esetszámok)

¹⁰ A hivatal iparjogvédelmi adatbázisa, a PIPACS információi alapján 2010 augusztusában érvényes szabadalommal összesen 1230, használatiminta-oltalommal 254, védjeggyel 24 783, formatervezésiminta-oltalommal pedig 607 vállalkozás rendelkezett. Ebben a statisztikában csak a nem magánszemélyként tett bejelentések jelennek meg.

Összevetve a birtokolt oltalmak számát az iparjogvédelemről a vállalkozásokban általánosan kialakult képpel megállapítható, hogy a vállalatok iparjogvédelmi tevékenysége a vizsgált időszakban érdemben ugyan nem bővült, mindazonáltal egyre inkább törekednek az iparjogvédelem nyújtotta lehetőségek jobb kihasználására, illetve az oltalmakat tényleges szellemivagyon-elemekként használják, felismerve a bennük rejlő lehetőségeket.

6. ábra: A nemzeti úton benyújtott hazai bejelentések számának alakulása*

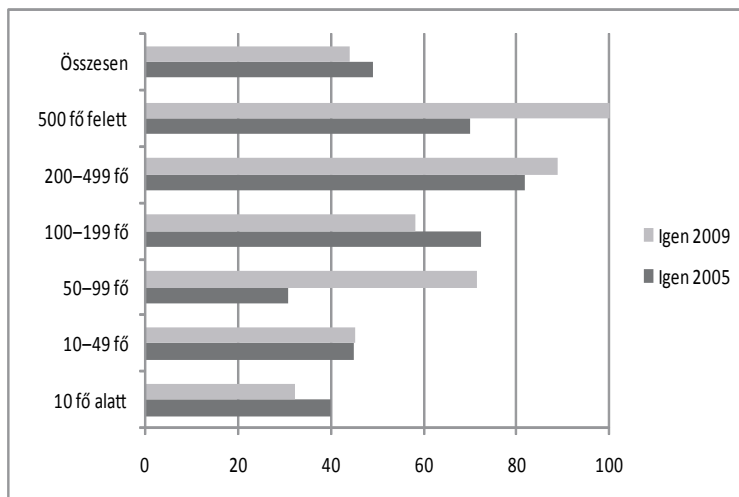

* Adatok forrása: Éves jelentés 2009. MSZH, Budapest

A 2009. évi felmérés adatai szerint a cégek valamivel kevesebb, mint fele vett igénybe valamilyen segítséget az oltalom megszerzéséhez. Valamennyi megkérdezett 22%-a szabadalmi ügyvivő, 15%-a ügyvéd segítségét kérte, 7%-a másféle segítséget alkalmazott az oltalom-szerzési eljárás során. Az egyéb segítség fogalma alatt valamelyik magyarországi PATLIB-központot, kamarai infopontot, illetve a hivatal ügyfélszolgálatát jelölték meg a válaszadók. Ezek az arányok csaknem megegyeznek a 2005-ben regisztrált értékekkel, e téren tehát nem történt lényeges változás. Kiemelendő mindazonáltal, hogy a kapott adatok alapján egyértelműen igazolható, hogy a szakértői segítség igénybevétele az iparjogvédelmi tevékenység területén a vállalat nagyságával egyenes arányban nő. Az 500 főnél többet foglalkoztató nagyvállalatok körében ez az arány elérte a 100%-ot, tehát valamennyi megkérdezett nagyvállalat szakemberre bízta szellemi tulajdon-védelemmel kapcsolatos ügyeinek kezelését. A 2005-ös adatokhoz képest a 40–100 főt alkalmazó vállalatok között is nagyobb azoknak az aránya, amelyek felismerték a szakértői segítség jelentőségét, és lehetőségeikhez mérten fokozottan igénybe vették azt.

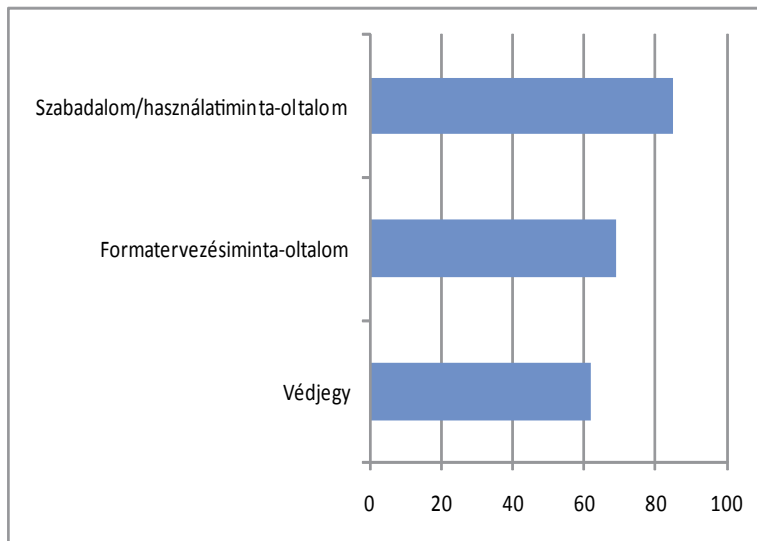
7. ábra: Az oltalom megszerzéséhez vett-e igénybe segítséget?
(említési gyakoriság az adott kérdésre választ adók százalékában)

A 2009-es felmérés kulcseleme volt annak vizsgálata, hogy milyen szintű tudás áll a megkérdezett vállalatok rendelkezésére az egyes iparjogvédelmi oltalmi formákról, azaz mennyire tájékozottak az iparjogvédelem területén. Ennek vizsgálatára differenciáltan, négy oltalmi formára kivetítetten került sor: a védjegyoltalom, a formatervezésiminta-oltalom, valamint a szabadalmi és a használatiminta-oltalom alapján.

Mint a 8. ábráról leolvasható, a műszaki tartalom jogi védelmét biztosító oltalmi formák általános ismertsége magasabb, mint a külső megjelenés egyediségére vonatkozóké. Az adott kérdésre választ adók 85%-a tudta a szabadalmat és a használatiminta-oltalmat megnevezni olyan oltalmi lehetőségként, amely segít biztosítani azt, hogy egy termék műszaki fejlesztésébe fektetett pénz és más erőforrások megtérüljenek. Tehát ezen a téren a leginkább informáltak a vállalatok. A megkérdezett vállalatok 69%-a nevezte meg a formatervezésiminta-oltalmat mint olyan iparjogvédelmi oltalmat, amely segít biztosítani, hogy egy termék esztétikai tervezésébe, dizájnjába fektetett ráfordítások megtérüljenek. A válaszadók 62%-a jelölte meg a védjegyet mint olyan oltalmi lehetőséget, amely a cégek márképítő tevékenységét támogatja.

8. ábra: Az oltalmak ismertsége (az adott kérdésre választ adók százalékában, 2009)*

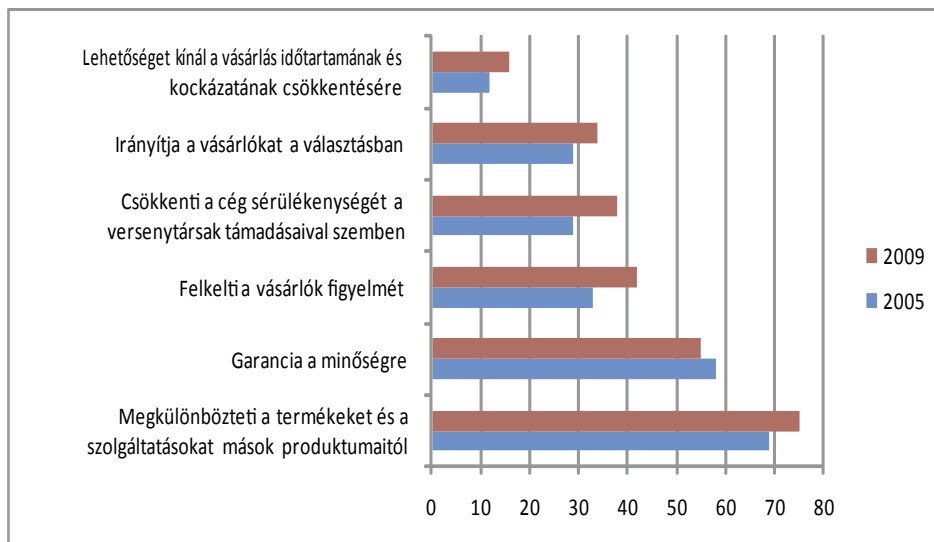

* A 2005-ös felmérés során az egyes oltalmak tesztelése azok céljától függetlenül valósult meg, azaz azt kérdeztük a válaszadóktól, hogy általában milyen oltalmi formákat ismernek. 2009-ben az iparjogvédelmi ismeretek jóval részletesebb vizsgálatára került sor. Ezért a 2005-ös és a 2009-es eredmények közvetlenül nem összehasonlíthatóak.

A kapott válaszok alapján úgy tűnik, hogy az iparjogvédelmi tájékozottság együtt nő a vállalatmérettel. Azoknál a cégeknél, amelyek termék-, szolgáltatás- és technológiafejlesztésekkel is foglalkoznak, az iparjogvédelmi informáltság magasabb, s ugyanez jellemző a valamilyen iparjogvédelmi oltalommal már rendelkező vállalkozásokra is.

A felmérés az iparjogvédelmi tájékozottságon túl annak vizsgálatára is kiterjedt, hogy milyen előnyöket rendelnek hozzá a vállalatok az egyes oltalmi formákhoz. A 2005. és a 2009. évi felmérés résztvevői azonos véleményen voltak a védjegyoltalom előnyeit illetően. A megkérdezettek meglátása szerint a védjegy legfontosabb funkciója a termék- és szolgáltatásdifferenciálás, de csaknem ennyire lényeges szerintük az is, hogy a védjegy a potenciális vásárlók számára minőségi garanciát jelent (bár a minőséggarancia-faktort a 2005. évi eredményekhez képest 2009-ben kevesebben jelölték meg). A vásárlás időtartamának és kockázatának csökkentését, a vásárlók figyelmének felkeltését, illetve a vállalati versenytársaknak való kitettség csökkentését hozzávetőleg hasonló arányban tartották fontosnak a válaszadók. Feltűnő továbbá, hogy a kutatási vagy fejlesztési kapacitásokkal rendelkező cégek a védjegyhasználat kedvező hatásait jóval nagyobb arányban említették, mint az ezekkel nem rendelkező gazdálkodó szervezetek.

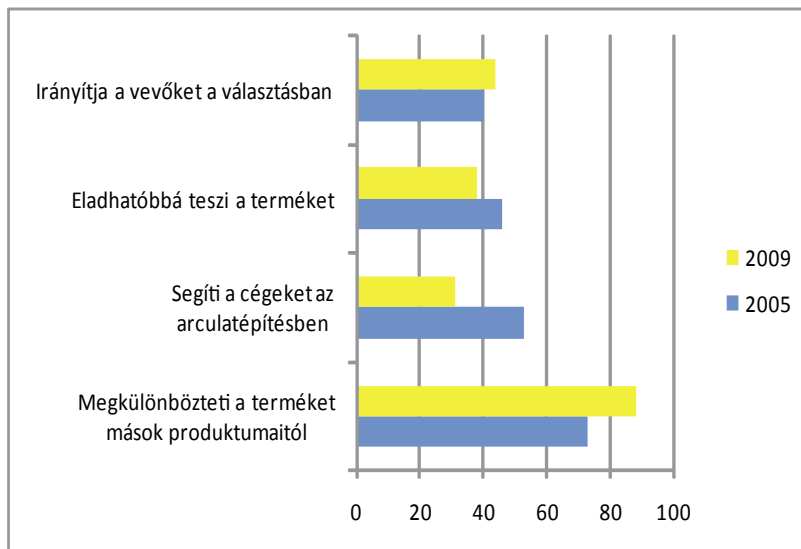
9. ábra: A védjegyoltalom előnyei
(említési gyakoriság az adott kérdésre választ adók százalékában)*

* Több választ is meg lehetett jelölni, így a válaszok említési gyakoriságának összege nagyobb 100%-nál.

2009-ben a termékgyártással foglalkozó vállalatok 47%-a (a teljes minta 26%-a) fontosnak tartotta, hogy termékei – funkciójukon túlmutató – esztétikai megjelenésére kizárólagos jogot szerezzen a formatervezésiminta-oltalom által. Ez az arány 2005-ben 46% (a teljes minta 23%-a) volt, tehát érzékelhető változás ezen a területen nem történt a vizsgált időszakban. A mintaoltalommal rendelkező, illetve nem rendelkező cégek abban egyetértenek, hogy a formatervezésiminta-oltalom legfontosabb funkciója a termékdifferenciálásban keresendő. A mintaoltalommal nem rendelkezők szerint az arculatépítésben is jelentős lehet a szerepe, a mintaoltalommal rendelkezők körében viszont ez a vélemény jóval kevésbé elterjedt.

10. ábra: A formatervezésiminta-oltalom előnyei
(emléltési gyakoriság az adott kérdésre választ adók százalékában)*

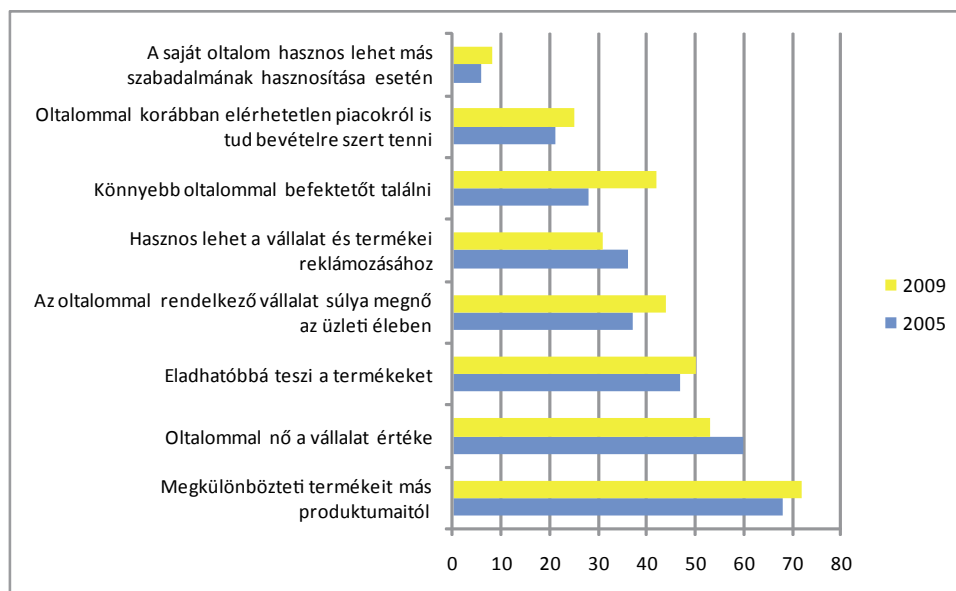
* Több választ is meg lehetett jelölni, így a válaszok emléltési gyakoriságának összege nagyobb 100%-nál.

Természetesen olyan cégek is akadtak a válaszadók között, amelyek bár foglalkoznak termékgyártással, nem érzik lényegesnek a formatervezésiminta-oltalom megszerzését. Ezek arra hivatkoztak, hogy termékük megjelenése lényegtelen szempont (62%), a termék külső megjelenése könnyen másolható (15%), az oltalom nem jelentene versenyelőnyt (10%), nincs tervezői kapacitásuk vagy pénzügyi forrásuk (7%), illetve nem egyedi termékeket gyártanak (6%).

2009-ben a cégek 26%-a nyilatkozott úgy, hogy gyárt, illetve fejleszt olyan terméket, ami tárgya lehet szabadalmi vagy használatiminta-oltalmi bejelentésnek, 2005-ben ez az arány 20% volt.

Kissé meglepő volt a felmérés azon eredménye, hogy a válaszadók a szabadalmi és használatiminta-oltalom esetében is a termék- és szolgáltatásdifferenciálást jelölték meg az oltalmak legfontosabb előnyeként. A vállalat értékére kifejtett pozitív hatás is igen lényeges a válaszadók véleménye szerint. Ezen túlmenően megnőtt a 2005-ös eredményekhez képest a befektetői aspektusok jelentősége a válaszadók meglátása szerint: 2009-ben a megkérdezett vállalatok 42%-a emelte ki ezt a faktort mint a szabadalmi és a használatiminta-oltalom előnyét.

11. ábra: A szabadalmi és a használatiminta-oltalom előnyei (említési gyakoriság az adott kérdésre választ adók százalékában)*

* Több választ is meg lehetett jelölni, így a válaszok említési gyakoriságának összege nagyobb 100%-nál.

Licenciák, hasznosítási engedélyek alkalmazása

Az elmúlt 20-30 évben a technológia felgyorsult fejlődése számos változást hozott a fejlesztések hasznosítása területén. A technológiafejlesztésben egyre intenzívebb szakosodásnak vagyunk tanúi. Ebből következik, hogy a fejlesztés sok esetben máshol kidolgozott, előnyös megoldásokra támaszkodik, és a műszaki megoldások forgalma dinamikusan növekszik.¹¹ A hasznosítási szerződésnek, azaz a licenciának az a tény az alapja, hogy az engedélyező olyan – rendszerint műszaki jellegű, esetleg ehhez közvetve kapcsolódó, de más természetű – ismeretek, információk birtokában van, amelyek az átvevő számára gazdasági értéket jelentenek, és ezek átadására, illetve a felhasználás biztosítására megfelelő jogosultsággal rendelkezik.¹²

¹¹ Lontai Endre et al.: Szellemi alkotások joga. Eötvös Kiadó, Budapest, 2006, p. 296.

¹² Molnár István: Szellemi tulajdon menedzsment és technológia-transzfer. Innovoid Innovációs és Gazdasági Tanácsadó Kft., Kecskemét, 2008, p. 133.

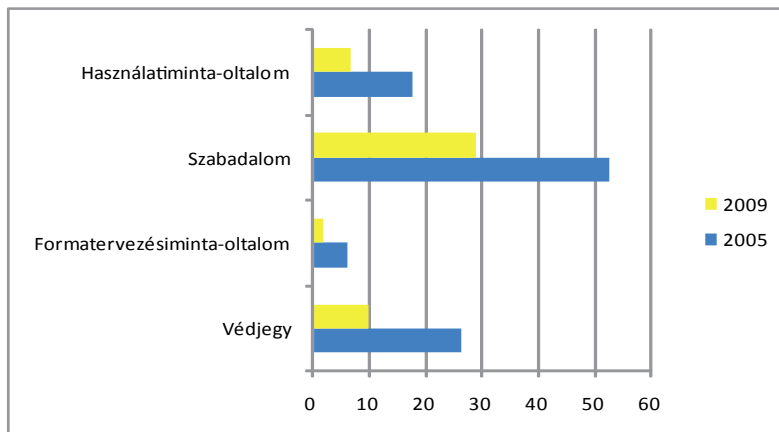
A felmérés e blokkjában azt vizsgáltuk, hogy a vállalkozások körében milyen intenzitással és feltételekkel került sor hasznosítási engedély, tehát licencia adására, vételére.

2005 és 2009 között a hasznosítási engedélyek adásvételének (licenciaforgalom) elterjedtsége lényegében nem változott. A 2005. évi felmérés során a válaszadók 5%-a nyilatkozott úgy, hogy már adott el licenciát más vállalatnak, 2009-ben ezeknek a cégeknek az aránya 6% volt. Hasznosítási engedély vásárlásáról 2005-ben és 2009-ben is egyaránt a megkérdezettek 16-16%-a számolt be. Mindkét felmérés során elsősorban az üzleti szolgáltatók és az iparvállalatok bizonyultak aktívnak a szellemi tulajdon használati jogainak eladása esetében.

A két megkérdés további közös eredményei az alábbiak.

- A foglalkoztatotti létszám növekedésével párhuzamosan (de nem teljesen monoton módon) egyre nő a licencivásárlók aránya is.
- Az exportban érdekelt vállalkozások aktívabbak a csak belföldi piacon érdekelteknél.
- A gyártmány-, szolgáltatás- és technológiafejlesztő kapacitásokkal rendelkező vállalatok jóval gyakrabban vásárolják meg mások szellemi tulajdonának használati jogát, mint az ezzel nem foglalkozók.

12. ábra: A vásárolt licenciák megoszlása (említési gyakoriság, százalék)*

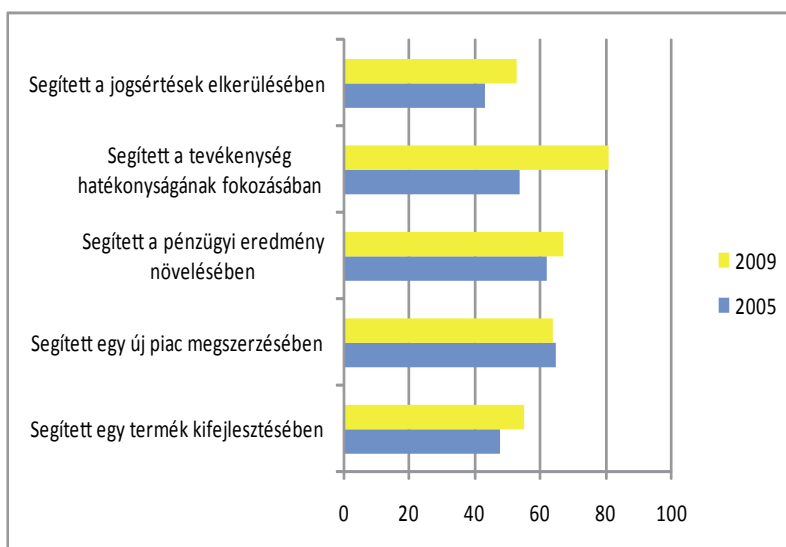
* Több választ is meg lehetett jelölni.

Összességként a licenciák kapcsán megállapítható tehát, hogy a szellemi tőke áramlása elsősorban ott erőteljes, mások szellemi tulajdonát ott hasznosítják a legintenzívebben, ahol saját szellemi tevékenység is folyik.

A vásárolt licenciáknak a megszerző vállalat működésére kifejtett pozitív hatásait – az új piacok megszerzésében érezhető előnyök kivételével – 2009-ben nagyobb arányban említették, mint 2005-ben. Az érintett vállalkozások tehát – saját megítélésük szerint – 2009-ben

nagyobb mértékben tudtak a megszerzett hasznosítási engedélyekből előnyt kovácsolni, mint 2005-ben, azaz a vásárolt licenciákkal való gazdálkodás színvonala a magyar vállalati szférában egyértelműen javult. A legnagyobb mértékű pozitív irányú elmozdulást a vállalatok a gazdálkodási hatékonyság javításában tapasztalták. A legkevésbé jelentős hatást a válaszadók a jogsértések elkerülését illető segítségben érzékelték – így volt ez 2005-ben, és ez a megítélés 2009-re sem változott. E mögött feltételezhetően az az elgondolás áll, hogy a vállalatok a hasznosítási engedélyekre mint gazdaságélénkítő, hatékonyságnövelő eszközre tekintenek, nem pedig mint a jogérvényesítés lehetséges instrumentumára.

13. ábra: A vásárolt licencia milyen hatással volt a vásárló vállalat működésére?
(a pozitív válaszok aránya, százalék)*

* Több választ is meg lehetett jelölni, így a válaszok említési gyakoriságának összege nagyobb 100%-nál.

Szellemtulajdon-védelmi tárgyú jogviták a kis- és középvállalkozások körében

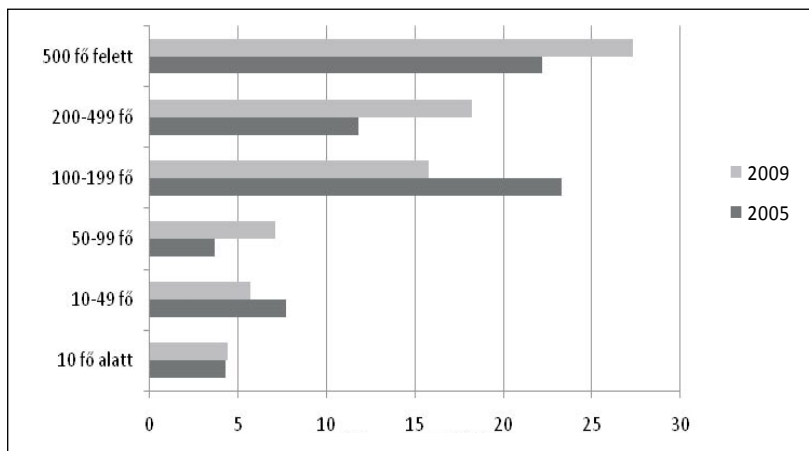
Bár a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának hatásköre nem terjed ki a jogérvényesítéssel összefüggő eljárásokra,¹³ de mivel a szellemtulajdon-jogok értéke nagyban függ a jogérvé-

¹³ A jogi védelem európai szintű harmonizációja Magyarországon a szellemtulajdon-jogok érvényesítéséről szóló 2004/48/EK irányelv átültetésével történt meg 2006. április 15-i hatállyal. 2009 áprilisában elkészült az irányelv által előírt Nemzeti jelentés a jogérvényesítés magyarországi tapasztalatairól: http://www.msh.hu/jogervenyesites/Nemzeti_Jelentes.pdf.

nyesítési rendszer megfelelő működésétől, a szellemi tulajdon védelmében közreműködő minden szereplőnek – így az SZTNH-nak is – elemi érdeke, hogy a jogérvényesítést a saját eszközeivel támogassa.¹⁴

A felmérés során vizsgálat tárgya volt, hogy a megkérdezett vállalatok milyen intenzitással vesznek részt szellemi tulajdon-védelmi jogvitában, illetve mennyire voltak elégedettek azokkal. A 2009. évi felmérés során a mintába került vállalatok mintegy 7%-ának volt már polgári úton kezelt jogvitája iparjogvédelmi ügyekben.¹⁵ Ugyanez az arány a korábbi, 2005. évi megkérdezés során 8% volt, tehát az eltérés ez esetben sem szignifikáns.¹⁶ A jogviták említési gyakorisága a nagyobb vállalatok esetében jóval gyakoribb, mint a kisebbeknél – ez az összefüggés 2009-ben és 2005-ben is érvényesült (lásd 14. ábra).

14. ábra: Az iparjogvédelmi jogvitákban érintett vállalkozások aránya
(a pozitív választ adók aránya, százalék)

¹⁴ Németh Gábor: A jogérvényesítés támogatása (előadás). Az elektronikus verzió elérhető: http://www.szttnh.gov.hu/hirek/kapcsolodo/MSZH_szolgaltatasok/Nemeth_Gabor20090528.pdf.

¹⁵ A vállalatok egymás közötti jogvitáit peren kívüli eljárás és bírósági peres eljárás keretében tudják rendezni. Peren kívüli megoldások: peren kívüli megegyezés; nemleges megállapítás, kötelező egyeztetés. A bírósági jogérvényesítés polgári per, illetve büntetőeljárás kezdeményezése útján lehetséges. Jelen vizsgálat csak a bírósági jogvitarendezésre terjedt ki. A jogérvényesítés lehetőségeiről és gyakorlatához lásd: Jókúti András: A szabadalmi konfliktuskezelés gyakorlatáról (előadás, 2009). Az elektronikus verzió elérhető: http://www.szttnh.gov.hu/hirek/kapcsolodo/MSZH_szolgaltatasok/Jokuti%20_Andras20090528.pdf.

¹⁶ A Nemzeti jelentés előkészítése kapcsán 2007 és 2009 között évente folytatott adatgyűjtést a jogérvényesítés magyarországi tapasztalatairól az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium és az MSZH. A kapott eredmények összecsengenek a jelen vizsgálat eredményeivel: az 2004/48/EK irányelv átültetése kapcsán bekövetkezett módosítások a jogi szabályozásban egyelőre nem jártak a perek számának érzékelhető növekedésével.

A bírósági úton történő jogérvényesítésre kényszerülő cégek fele maga kezdeményezte a peres eljárást, 42%-uk ellen valaki más, míg a fennmaradó 8% esetében mindkét eset előfordult. A peres ügyek 59%-a a vizsgált mintában valamilyen szellemi tulajdon-jog megsértése tárgyában indult, a szolgálati, illetve alkalmazotti találmányi, licencia- és egyéb jogdíjakkal kapcsolatos viták 16%-ban adtak perre okot, míg a fennmaradó 25% az egyéb okból induló pereket jelenti.

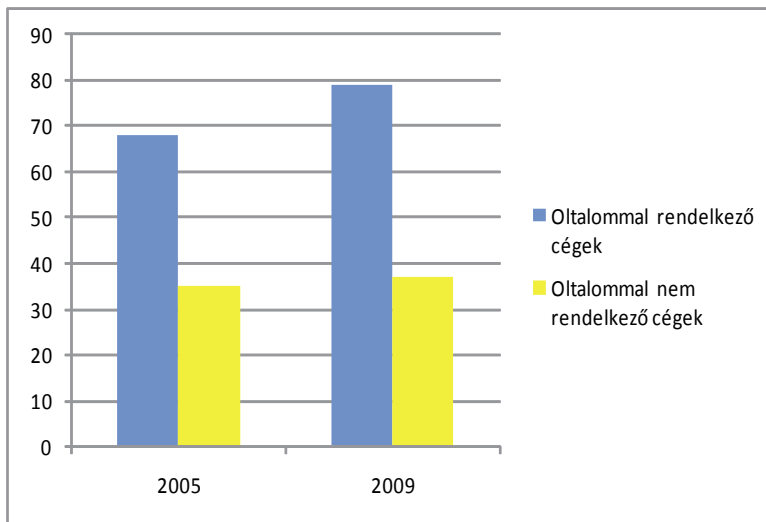
Az iparjogvédelmi tárgyú peres eljárások által érintett cégek 55%-a szerint a befektetett anyagi és egyéb erőfeszítés megtérült, 45%-uk szerint azonban nem. Ezt a kapott vizsgálati eredményt a vállalatok jogbiztonságérzetének szempontjából kevésbé kedvezőnek tartjuk. Az 50 fő alatti kisvállalkozások egyharmada, az 51 és 200 fő közötti középvállalkozások kétharmada, a 200 fő feletti nagyvállalatok 100%-a számolt be a peres eljárásokba befektetett energia megtérüléséről. A jogérvényesítés lehetőségeivel való elégedettség tehát a vállalatméret növekedésével egyenes arányban javul.

Szellemi tulajdon-védelmi információszolgáltatások

A felmérés utolsó kérdésblokkja a szellemi tulajdon-védelmi információk témakörét vizsgálta. A különböző oltalmi formák nyújtotta előnyök kihasználásához elengedhetetlen, hogy a vállalkozások a megfelelő információk birtokában legyenek. Ennek az információ-halmaznak mennyiségileg és minőségileg is olyan szintet kell elérnie, amelynek alapján a felhasználók kellő magabiztossággal tudnak eligazodni a szellemi tulajdon-védelmet érintő alapvető jogszabályi környezetben a megadott jogokat vagy a nyilvánosságra jutott megoldásokat illetően.

A korábbi jogokról való tájékozódásnak az oltalomszerzés első lépései közé kell(ene) tartoznia. 2005-ben az oltalommal rendelkező válaszadó gazdálkodó szervezetek 68%-a érdeklődött valaha is arról, hogy egy bizonyos megoldás élvez-e hazánkban, vagy más országokban iparjogvédelmi oltalmat, 32% pedig ezt még soha nem tette meg. A 2009. évi felmérés során ugyanez az arány 79%-21% volt. A kapott értékek alapján megállapítható, hogy megnövekedett a tájékoztatás iránti igény. Az oltalommal még nem rendelkező vállalatok alacsonyabb mértékben tájékoztak bizonyos megoldások oltalmáról, mint az oltalommal már rendelkezők.

15. ábra: Érdeklődtek-e valaha arról, hogy egy bizonyos megoldás élvez-e már oltalmat? (a pozitívan válaszolók aránya az adott kérdésre válaszolók százalékában)

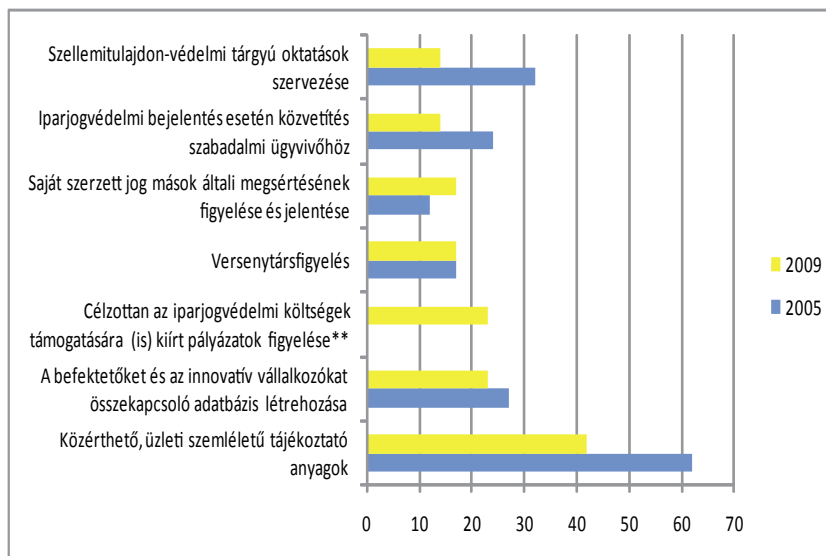
A megkérdezett vállalkozások mindkét felmérés esetében jelezték, hogy a szellemi tulajdon védelmének területén további szolgáltatásokat is igényelnének. A legnagyobb igény 2005-ben és 2009-ben is a közérthetően megfogalmazott, üzleti szemléletben íródott tájékoztató anyagok iránt volt érezhető. A hivatal 2010. év elején bevezetett pályázatfigyelési szolgáltatása iránt is stabil érdeklődés mutatkozik,¹⁷ miként egy esetleg kiépítésre kerülő befektetői adatbázis iránt is.

A 2005-ben mért értékeknél 2009-ben magasabb arányban számoltak be a válaszadók arról a szándékukról, hogy terveznek a megszerzett oltalom megsértésének monitorozására (figyelése és jelentése a jogosultnak) vonatkozó szolgáltatásokat igénybe venni.¹⁸ Ez az eredmény arra utal, hogy a vállalatok tudatossága a jogérvényesítés területén is erősödő tendenciát mutat.

¹⁷ A szolgáltatás online elérhetősége: <http://sztnh.gov.hu/palyazatok/>.

¹⁸ Az ügyfelek a hivatal honlapjáról közvetlenül is megrendelhetik a szabadalmakra vonatkozó jogérvényesítési kutatási, valamint a védjegykutatási, illetve -figyelési szolgáltatásokat. A szolgáltatások online elérhetősége: <http://sztnh.gov.hu/szolgalattasok/>.

16. ábra: Milyen szellemi tulajdon-védelmi szolgáltatást venne szívesen igénybe?
(említési gyakoriság az adott kérdésre választ adók százalékában*)

* Több választ is meg lehetett jelölni, így a válaszok említési gyakoriságainak összege nagyobb 100%-nál.

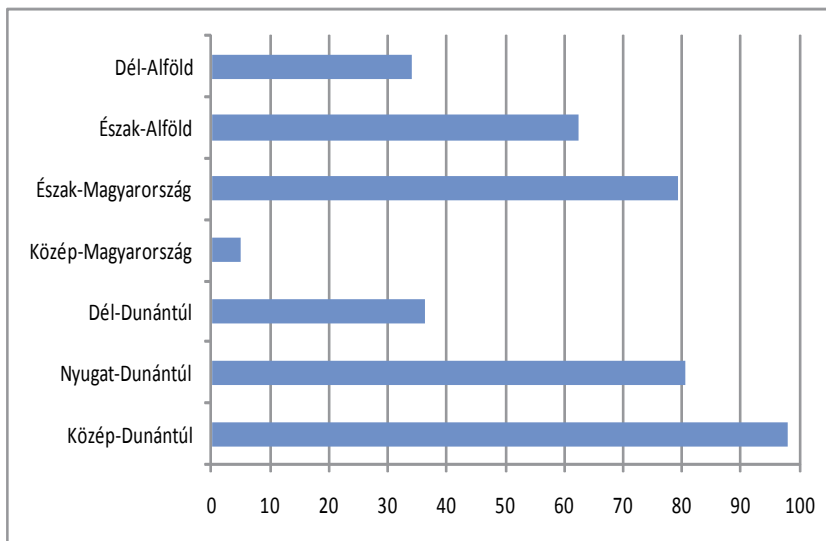
** Ez a válaszlehetőség a 2005. évi felmérés kérdőívén még nem szerepelt.

A vidéki vállalatok és egyéb, a szellemi tulajdon védelme iránt érdeklődők könnyebb elérhetősége végett az SZTNH regionális szellemi tulajdon-védelmi információs pontokat működtet. Ezek az infopontok a Magyar Kereskedelmi- és Iparkamara területi egységeiben kaptak helyet.¹⁹

A területi kereskedelmi és iparkamarákat a 2009. évi felmérés adatai alapján átlagosan a válaszadók 58%-a kereste fel a szellemi tulajdon védelmét érintő ügyekben. Ez az arány 2005-ben 40% volt. Amint azt a 17. ábra mutatja, a területi megoszlást illetően igen nagyok a különbségek. Feltűnő, hogy Közép-Magyarországon a válaszadóknak mindössze 5%-a került kapcsolatba a kamarával. Ez nagy valószínűséggel azzal magyarázható, hogy a központi régióban tevékenykedő vállalatok a szellemi tulajdon védelmével kapcsolatos kérdéseik esetén közvetlenül a hivatal ügyfélszolgálatát keresik fel.

¹⁹ Az infopontok fő célkitűzése, hogy az érdeklődőket alapvető információkkal lássák el a szellemi tulajdon védelme témakörében. A területi infopontokat felkeresők naprakész iparjogvédelmi és szerzői jogi információkat, tájékoztató kiadványokat kaphatnak, és a szakképzett munkatársak alapszintű tanácsadással és az elektronikus adatbázisokban való keresésük támogatásával is rendelkezésükre állnak. A bonyolultabb problémák megoldásában a hivatal munkatársai nyújtanak segítséget az infopontokon dolgozó kollégáknak.

17. ábra: Fordult-e már a szellemi tulajdon védelmével kapcsolatos kérdéssel a Kereskedelmi- és Iparkamara területileg illetékes egységéhez? (2009)
(a pozitív választ adók aránya, százalék)

Összefoglalás és következtetések

A hivatal szakmai vezetésével elkészült felmérés célja a kis- és középvállalkozások iparjogvédelmi tudatossági fokának felmérésére volt. Az ismétlődő jellegű felmérés az aktuális helyzet mellett vizsgálta a 2005 óta bekövetkezett változásokat is.

A vizsgálat eredményei szerint 2009-re 94%-ra nőtt (a 2005. évi 92%-ról) azoknak a kkv-knak az aránya, amelyek fontosnak tartják a szellemi alkotások jogvédelmét. A válaszadók elsősorú többsége tehát (f)elismerte a szellemi tulajdon védelmének jelentőségét. A vállalkozások közel negyede szerint az iparjogvédelem általános színvonala 2005 óta javult. Kiemelendő, hogy mindazok a vállalkozások, amelyek rendelkeznek oltalommal, inkább pozitív irányú változást tapasztaltak az iparjogvédelem általános színvonala terén, az oltalommal nem rendelkező megkérdezettek pedig javarészt nem érzékeltek változást.

Az iparjogvédelmi tudatosság fejlődését jelzi, hogy a vizsgált időszakban 35%-ról 53%-ra emelkedett azoknak a vállalkozásoknak az aránya, amelyek szerint az iparjogvédelem gazdasági előnyökkel (is) jár. A vállalatok mind nagyobb hányada tekint a szellemi tulajdonvédelemre mint a K+F költségek megtérülésének egyik fontos jogi garanciájára.

A birtokolt oltalmak 2009. évi megoszlása hasonlít a 2005. évi adatokra. Azonban minden vizsgált oltalmi forma esetében enyhe csökkenés volt kimutatható a nemzeti bejelentések számának tekintetében, ami bizonyára a pénzügyi és gazdasági válsággal is összefüggésben áll. Összevetve a birtokolt oltalmak számát az iparjogvédelemről a vállalkozásokban általánosan kialakult képpel megállapítható, hogy *a vállalatok szellemi tulajdon-védelmi tevékenysége érdemben ugyan nem bővült, de tudatosabbak e téren, és egyre inkább törekednek az iparjogvédelem nyújtotta lehetőségek jobb kihasználására, illetve az oltalmakat tényleges szellemivagyon-elemekként használják, felismerve a bennük rejlő lehetőségeket.*

2005 és 2009 között a hasznosítási engedélyek adásvételének elterjedtsége lényegében nem változott: a vállalatok mintegy 5%-a adott már el licenciát, és körülbelül 16%-uk vásárolt hasznosítási engedélyt. Az érintett vállalkozások – saját megítélésük szerint – 2009-ben nagyobb mértékben tudtak a vásárolt hasznosítási engedélyekből előnyt kovácsolni, mint 2005-ben.

2005-ben és 2009-ben is a vállalatok mintegy 7-8%-ának volt már bírósági vagy polgári jogi úton kezelt jogvitája iparjogvédelmi ügyekben. A jogviták említési gyakorisága a nagyobb vállalatok esetében magasabb, mint a kisebbeknél – ez az összefüggés érvényesült 2005-ben és 2009-ben is. A mikro- és kisvállalkozások egyharmada, a középvállalkozások kétharmada, a nagyvállalatok 100%-a számolt be a jogérvényesítésbe fektetett energia megtérüléséről. A jogérvényesítés lehetőségeivel való elégedettség tehát a vállalatméret növekedésével egyenes arányban nő.

Nőtt azoknak a vállalatoknak az aránya, amelyek az oltalmi igény bejelentése előtt érdeklődtek arról, hogy egy bizonyos megoldás élvez-e már iparjogvédelmi oltalmat. Mivel a kapott érték megközelíti a 80%-ot, egyértelműen megállapítható, hogy a vállalatok e téren is tudatosabbak, és megnövekedett a tájékoztatás iránti igényük. Ezt a képet árnyalja, hogy a cégeknek csak kevesebb mint fele vett igénybe segítséget az oltalom megszerzéséhez. A regionális infopontokkal való vállalati elégedettség arra enged következtetni, hogy az ilyen jellegű kezdeményezéseknek létjogosultságuk van.